

Protokoll fört vid pleniföredragning

Regeringskansliet
Allmänna byrån, Rk1c

Närvarande
KS, AH, MP, IZ, AZ, JJ

Frånvarande
CG

Justerat

Ordförande
Lantråd
Katrin Sjögren

Föredragande
Vice lantråd
Annika Hambrudd

Protokollförelse
Förvaltningschef
John Eriksson

Nr 6

Riksdagens grundlagsutskotts begäran
om utlåtande över regeringens
årsberättelse för år 2023, B 2/2024rd.

ÅLR 2024/5681

15 Rk1c

Landskapsregeringen beslöt avge utlåtande till grundlagsutskottet enligt **Bilaga 1, Rk1c24P05.**

Hänvisning
Er begäran om utlåtande

Grundlagsutskottet
PeV@eduskunta.fi

Kontaktperson
Förvaltningschef John Eriksson

Ärende

Regeringens årsberättelse för år 2023, B 2/2024rd

Ålands landskapsregering konstaterar att samarbetet hittills fungerat på det övergripande politiska planet mycket bra men att samarbetet mellan landskapsregeringens förvaltning och ministerierna inte alltid varit enkelt. Detta har särskilt varit påtagligt i den pågående självstyrelselagsrevisionen.

Den 24 mars 2023 tillsattes den s.k. Bygglingsgruppen med justitierådet Gustav Bygglin som ordförande för att förbereda den fortsatta beredningen av propositionen för Ålands självstyrelselag med mandatet att dels fortsätta beredningen i syfte att utveckla och modernisera självstyrelsesystemet dels utarbeta ett förslag för skyndsam ändring av nuvarande självstyrelselag.

Den 25 januari 2024 överlämnade den s.k. Bygglingsgruppen ett delbetänkande där det föreslås att:

- Den lagstiftningsbehörighet som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten inom områden som redan omfattas av lagtingets lagstiftningsbehörighet överförs från riket till landskapet (t.ex. administrativa ingrepp inom hälso- och sjukvård samt socialvård).
- Förvaltningsbehörigheten i fråga om bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt giftbekämpning ändras så att den motsvarar uppgiftsfördelningen mellan de behöriga myndigheterna i landskapet Åland och riket. Dessutom ska man se till att hälso- och sjukvården på Åland har tillräckliga befogenheter när den sköter andra uppgifter enligt rikslagstiftningen. En närmare uppgiftsfördelning mellan landskapet och myndigheterna i riket konkretiseras för Ålands del genom överenskommelseförordningar.
- Den nuvarande bestämmelsen om hörande av landskapet ska utvecklas i samband med de lagförslag som är särskilt viktiga för landskapet.

Gällande den första delen har man för tillfället inte något förslag vilket som helhet kan accepteras av bägge parter, varken juridiskt eller ekonomiskt. Landskapsregeringens bedömning är att det för att nå resultat krävs politiska diskussioner och tydliga

överenskommelser innan man slutligt formulerar ett förslag till proposition om ändring av nu gällande självstyrelselag. Systemet är uppbyggt så att de förvaltningsuppgifter som landskapet sköter åt rikets myndigheter samt att den lagstiftningsbehörighet som föreslås överförd från riket till landskapet finansieras av staten och vice versa. Det är därtill viktigt att landskapets myndigheter inte utan överenskommelse kan påföras nya eller utvidgade förvaltningsuppgifter. Tyvärr har det inte gått att överenskomma om finansieringsfrågorna i arbetsgruppen. Därtill har social- och hälsovårdsministeriet, efter att betänkandet lämnades, ändrat ståndpunkt vad gäller överföringen av lagstiftningsbehörigheten i fråga om de administrativa ingreppen i den personliga friheten inom hälso- och sjukvård samt socialvård.

Arbetet har nu gått vidare och arbetsgruppens slutbetänkande kommer inom kort att offentliggöras. För landskapsregeringens del är följande frågeställningar viktiga:

Självstyrelselagens förhållande till Finlands grundlag

Landskapsregeringens uppfattning är att stiftandet av Finlands grundlag inte skulle innebära någon ändring av Ålands ställning. Nu gällande grundlag och tolkningar av den påverkar självstyrelsesystemet på ett sätt som inte stämmer överens med den grundläggande utgångspunkten, dvs att förändringar i självstyrelsens behörighet enbart ska regleras via förändringar av självstyrelselagen.

Utnämningen av landshövdingen

I fråga om tillsättning av tjänster vid Statens ämbetsverk på Åland kan konstateras att det vid de senaste två tillsättningarna av landshövding uppkommit en konflikt mellan självstyrelsen och finansministeriet om vilka regler som gäller i fråga om reglering av tjänsten som landshövding och behörighetskraven för tjänsten. Landskapsregeringen konstaterar att regleringen av tillsättningen har sitt ursprung i Ålandsöverenskommelsen mellan Finland och Sverige av den 27 juni 1921 som anger följande: "Ålandsöarnas landshövding skall utnämnas av Finska republikens president i samråd med Ålandsöarnas Landstings ordförande. I händelse en överenskommelse dem emellan icke kan nås, skall Republikens President till landshövding utse en person inom en förteckning på fem kandidater, vilka föreslås av Landstinget och har de förutsättningar som krävs för en god förvaltning av öarna och för statens säkerhet".

Regleringen i Ålandsöverenskommelsen kodifierades sedermera i självstyrelselagen som reglerar utnämning, entledigande och tillsättande av tjänsteförrättande landshövding (se 52-54 §§ självstyrelselagen för Åland). Enligt landskapsregeringens uppfattning är detta en uttömmande reglering. Regleringen av tillsättande av landshövdingen bör därför ske utgående från självstyrelselagen eller med stöd av bestämmelser i självstyrelselagen. Denna fråga bör adresseras en gång för alla i självstyrelselagsrevisionen.

Beredskap samt behörighetsfördelningen inför- och under undantagsförhållanden

Behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket regleras i självstyrelselagen för Åland. Enligt 27 § 34 punkten självstyrelselagen har riket behörighet att lagstifta om beredskap inför undantagsförhållanden. Riket har dock inte behörighet att lagstifta om skyldigheter för landskapsregeringen, dess underlydande myndigheter eller tjänstemän på Åland eftersom det hör till landskapets behörighet i enlighet med 18 § 1, 2 och 4 punkterna i självstyrelselagen.

Beredskap inför undantagsförhållanden samt myndigheternas befogenheter under undantagsförhållanden regleras i beredskapslagen (FFS 1552/2011). Beredskapslagen ger statsrådet möjlighet att genom så kallade ibruktagningsförordningar göra avsteg från rikets lagstiftning inom en mängd områden. Enligt förarbetena till beredskapslagen faller vissa delar av beredskapslagen inom tillämpningsområdet för 23 § i Finlands grundlag, vilket innebär att tillfälliga undantag från grundläggande fri- och rättigheter kan införas genom lag eller förordning av statsrådet (RP 3/2008 rd, s. 101). Dock ger inte 23 § i grundlagen riksdagen befogenhet att lagstifta eller utfärda förordningsfullmakter inom Ålands lagstiftningsbehörighet.

Självstyrelselagen kan inte, enligt 69 §, ändras eller upphävas annat än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget. Självstyrelselagen ger i dagsläget varken statsrådet eller landskapsregeringen någon möjlighet att avvika från landskapslag genom förordning, d.v.s. ibruktagningsförordningar existerar inte i förhållande till landskapslagstiftningen och självstyrelsesystemet. Landskapet har egen lagstiftningsbehörighet inom en mängd områden som berörs i beredskapslagen. Det här innebär att ibruktagningsförordningar som rör områden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet inte är funktionsdugliga vare sig juridiskt eller praktiskt på Åland (både lagstiftning och myndighetsstruktur ser annorlunda ut än i riket).

Landskapsregeringen ser inte att problematiken kan lösas inom ramen för de mekanismer som självstyrelsesystemet känner till i dagsläget, vilket innebär att landskapsregeringen och riksmyndigheterna tillsammans behöver fundera över nya lösningar. Både landskapsmyndigheterna och riksmyndigheterna behöver kunna känna sig trygga med lösningarna som ska utgöra grunden för ett tätt och långsiktigt samarbete som är hållbart både juridiskt och praktiskt. Från landskapsregeringens sida ser vi att det vore viktigt att självstyrelselagen moderniseras och anpassas efter den situation som råder idag. I de kommande politiska diskussionerna förväntar sig landskapsregeringen att riket och landskapet ska kunna enas om politiska riktlinjer för det fortsatta arbetet.

Landskapsregeringen har inte i övrigt några särskilda synpunkter på regeringens årsberättelse för år 2023.

Lantråd

Katrin Sjögren

Vicelantråd

Annika Hambrudd

FÖR KÄNNEDOM: Ålands lagtings självstyrelsepolitiska nämnd
Lagstiftningsråd Janina Groop-Bondestam